

Izveštaj o upravljanju rizicima 2013

Telenor banka a.d. Beograd

Kontakt telefon:

Fax: +381 11 4409670

Adresa: Omladinskih brigada 90v, Beograd, Srbija

E-mail: www.telenorbanka.rs

SADRŽAJ

Politika obelodanjivanja informacija tržišnim učesnicima	3
• Vizija i principi	3
• Struktura dokumenta	3
O Telenor Banci.....	5
• Pravna struktura	5
Strategije za upravljanje rizikom i kapitalom	6
• Mapa rizika.....	6
Profil adekvatnosti kapitala	8
• Politika adekvatnosti kapitala	8
• Pristupi izračunavanju propisanih kapitalnih zahteva	8
• Objavljivanje podataka o adekvatnosti kapitala.....	9
• ICAAP pristup u Banci.....	11
Proces upravljanja rizicima	14
Organizacija upravljanja rizikom	15
• Upravljanje rizikom	15
• Uloga Službe za upravljanje rizicima	15
Upravljanje kreditnim rizikom	17
• Strategija i procesi	17
• Kreditna ispravka vrednosti	18
• Profil kreditnog rizika	20
• Rizik druge ugovorne strane.....	24
• Ublažavanje kreditnog rizika prilikom izračunavanja kapitalnog zahteva	25
• Limiti kreditnog rizika	25
• Procena kreditnog rizika i davanje mišljenja	26
• Izveštavanje o kreditnom riziku	26
• Kvantitativno merenje kreditnog rizika	26
Rizik likvidnosti i tržišni rizici.....	29
• Rizik likvidnosti	29
• Devizni rizik.....	31
• Kamatni rizik	33
Operativni rizik	34
• Definicija	34
• Upravljanje operativnim rizikom.....	34
• Upravljanje kontinuitetom poslovanja	34
Rečnik pojmova	35

Politika obelodanjivanja informacija tržišnim učesnicima

● Vizija i principi

Telenor banka (u daljem tekstu: Banka) teži da bude što je moguće više otvorena u komunikaciji sa tržištem u pogledu izloženosti rizicima u svom poslovanju. Podaci o upravljanju vrednošću i rizicima su stoga dati u posebnom delu našeg godišnjeg izveštaja i – u još opširnijem obliku – u ovom dokumentu.

Izveštaj o upravljanju rizicima je pripremljen prema zahtevima za objavljivanje informacija o upravljanju rizikom, koje je ustanovila Narodna banka Srbije (NBS) i ima za cilj da približi tržištu informacije o upravljanju rizicima u najvećoj mogućoj meri. Opseg informacija koje se objavljuju je definisan Odlukom NBS o objavljivanju informacija i podataka ("Službeni glasnik RS", br. 45/2011).

Izveštaj je dostupan na web sajtu Banke (www.telenorbanka.rs) i objavljuje se jednom godišnje, prema finansijskim podacima za prethodnu kalendarsku godinu najkasnije do 31. maja tekuće godine. Kvantitativni podaci iz ovog izveštaja koji se odnose na kapital, adekvatnost kapitala i tehnike za ublažavanje kreditnog rizika objavljuju se i prema finansijskim podacima na dan 30. jun, najkasnije do 30. septembra tekuće godine. U zavisnosti od tržišnih potreba, Banka može da odluči da objavljuje i češća ažuriranja.

U ovom dokumentu, obuhvaćeni su zahtevi za obelodanjivanjem onih informacija koje su bitne i relevantne za Banku sa stanovišta rizika (npr. informacije se smatraju bitnim za Banku ako bi neobjavljivanje tih informacija uticalo na objektivnost i transparentnost izveštavanja o rizičnom profilu banke). Pored toga, kako bi se fokusirali na ono što je relevantno za tržište, zahtevi za obelodanjivanjem koji nisu primenljivi za Banku nisu obuhvaćeni ovim dokumentom.

Ako se bilo koje informacije smatraju vlasništvom Banke u smislu da bi se objavljivanjem tih informacija oslabila vlastita konkurentna pozicija ili se smatraju poverljivim, Banka navodi razlog za njihovo neobjavljivanje i objavljuje opštije informacije o predmetu zahteva obelodanjivanja, osim kada su informacije klasifikovane kao tajne ili poverljive.

Neke informacije iz ovog izveštaja se poklapaju sa informacijama koje se objavljuju u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja (MSFI) i one se nalaze u relevantnim delovima godišnjeg finansijskog izveštaja za 2013. Ipak, kako ne bi umanjili čitljivost ovog dokumenta, relevantni delovi godišnjeg finansijskog izveštaja su prikazani i u ovom dokumentu.

● Struktura dokumenta

Dokument je struktuiran na sledeći način:

- Prvo je naveden kratak pregled Banke sa pravnog i organizacionog aspekta, zajedno sa adresom i podacima za kontakt.

- U sledećem delu dokumenta, namera je da se objasne i prikažu glavni principi i ciljevi u strategijama za upravljanje rizikom i kapitalom u Banci i kako Banka vezuje rizik za odgovarajući nivo kapitala.
- Nakon toga, dokument se bavi opisom organizovanja procesa upravljanja rizikom koji se primenjuje u Banci i navodi zaduženja i obaveze nadležnih organizacionih jedinica i odbora.
- Na kraju, dokument detaljnije opisuje specifičnosti u vezi sa kreditnim, tržišnim i operativnim rizicima i navodi okvire koje se koriste za upravljanje, procese praćenja kao i ključne inicijative za ublažavanje ovih specifičnih vrsta rizika. Na kraju izveštaja, navedena su poglavlja koja se bave upravljanjem tržišnim rizicima, rizikom likvidnosti i operativnim rizicima.

O Telenor Banci

U Decembru 2013, Telenor Danemark Holding AS Danska, deo Telenor Grupe sa sedištem u Norveškoj preuzeo je 100% akcija KBC Banke koja je prethodno bila član KBC Grupe i najavio da preuzima obavezu da građanima Srbije obezbedi finansijske usluge putem mobilnih servisa.

Ovo označava ispunjenje ugovora, potpisanog 29. aprila 2013, kojim je kompanija Telenor Grupa preuzela 100 odsto akcija u KBC Banci, dok je Societe Generale banka preuzela veći deo portfolija KBC Banke koji obuhvata fizička lica, preduzetnike, mala i srednja preduzeća. Telenor Danemark Holding AS Danska je prethodno od Narodne banke Srbije i Komisije za zaštitu konkurentnosti dobila sva neophodna zakonska odobrenja u vezi sa preuzimanjem.

Rešenjem Agencije za privredne registre od 12. Maja 2014 Banka posluje pod imenom Telenor banka ad Beograd. Adresa sedišta Banke je Telenor banka ad Beograd, Omladinskih brigade 90v, 11070 Beograd.

● Pravna struktura

Banka je deo Telenor Grupe - jednog od najvećih mobilnih operatera u svetu. Telenor grupa ima 160 miliona korisnika na 12 tržišta u Skandinaviji (Norveška, Švedska i Danska), Centralnoj i Istočnoj Evropi (Mađarska, Srbija i Crna Gora), Aziji (Tajland, Malezija, Bangladeš, Pakistan i Indija), a nedavno je dobila i licencu za rad u Mjanmaru.

Telenor je došao na tržište Srbije 2006. i kupovinom kompanije Mobi63 postao najveći pojedinačni investitor u Srbiji, sa početnim ulaganjem od 1,53 milijarde evra. Sa 3,2 miliona korisnika, Telenor Srbija pomaže ljudima da budu povezani lako i na predvidiv način.

Telenor Srbija ima 120 prodavnica u 85 gradova i 1150 zaposlenih, dok „Pametna mreža“ pokriva 80 odsto stanovništva. Telenor Srbija je 2010. dobio licencu za pružanje usluga fiksne telefonije kako bi u budućnosti mogao da ponudi konvergentne usluge korisnicima u Srbiji.

Na dan 31.12.2013 Banka je imala vlasnička učešća u sledećim privrednim društvima: CHIP CARD a.d., Beograd, TIZ a.d., Beograd i Investiciona korporacija d.o.o. Pošto je učeće banke u vlasništvu navedenih privrednih društva nematerijalno, dodatne informacije o ovim učešćima neće biti prikazivane.

Strategije za upravljanje rizikom i kapitalom

Bankarsko poslovanje je izloženo brojnim tipičnim rizicima, kako što je kreditni rizik, tržišni rizik i rizik likvidnosti, kao i operativni rizik. Kontrola ovih rizika je jedan od najvažnijih zadataka upravljanja bankom.

Ovaj deo dokumenta daje generalni pregled opštih strategija Banke za upravljanje kapitalom i rizikom. Politika i strategija upravljanja rizikom je definisana od strane Upravnog odbora Banke. Politike upravljanja rizikom navode ciljeve (nivo ambicija) i osnovne principe upravljanja rizicima. Strategije upravljanja rizikom i kapitalom definišu kako Banka bira da postigne (ciljeve) nivo ambicija i sadrže pristup i resurse potrebne za realizaciju politike upravljanja rizicima.

Banka poštuje sledeće osnovne principe upravljanja vrednošću i rizikom:

- Upravljanje vrednošću, rizikom i kapitalom je neraskidivo međusobno povezano. Cilj svake kompanije je da stvori vrednost. Da bi se ostvario ovaj cilj, donose se odgovarajuće odluke i razvijaju aktivnosti, iako ne postoji izvesnost u pogledu konačnog rezultata ovog procesa. Da bi osigurala sopstveni kontinuitet, kompanija mora da ima adekvatan kapital kako bi mogla da izdrži bilo koje nepredviđene posledice negativnih događaja.
- Upravljanju rizikom se pristupa iz sveobuhvatnog, širokog bankarskog ugla, uzimajući u obzir sve rizike kojima je Banka izložena i sve aktivnosti kojima se bavi.
- Primarna odgovornost za upravljanje vrednošću i rizikom leži na linijama poslovanja, dok Služba za upravljanje rizicima posluje nezavisno od linija poslovanja i obavlja savetodavnu, pomoćnu i nadzornu ulogu.

● Mapa rizika

Mapa rizika pruža čitaocu vizuelnu dekonstrukciju univerzuma rizika u set glavnih tipova i pod-tipova rizika. Takođe, mapa nudi uvid u međusobnu povezanost ovih tipova i pod-tipova.

Na najvišem nivou, univerzum rizika se razlaže u set finansijskih i nefinansijskih rizika. Generalno, finansijski rizici su povezani sa proizvodom (inherentno vezani za finansijske ugovore ili portfolio), dok su nefinansijski rizici suštinski zasnovani na aktivnosti ili procesu (vezani na primer, za postupak sklapanja kreditnog ugovora: registracija, knjiženje, praćenje, itd.).

Sledeći rizici se smatraju materijalnim:

1. Finansijski rizici:

- Kreditni rizik koji uključuje i posebnu podklasu koja se odnosi na:
 - Valutno indukovani kreditni rizik
- ALM rizik sa podklasama:
 - Valutni rizik
 - Rizik kamatne stope
 - Rizik likvidnosti

2. Nefinansijski rizici:

- Operativni rizik
- Poslovni rizik
- Reputacioni rizik
- Strateški rizik

Skupovi finansijskih i nefinansijskih rizika su dopunjeni i jednom generalnom kategorijom koja se zove 'koncentracija rizika', koja se obuhvata na dva nivoa: unutar jednog tipa rizika i između više tipova rizika.

Profil adekvatnosti kapitala

Svrha procene profila adekvatnosti kapitala je da se osigura da Banka ima dovoljno kapitala da pokrije rizike kojima je izložena. Takođe, kroz ovaj proces Banka ima priliku da upravlja kapitalom na proaktivan način. Ovakva šira slika kapitala omogućava najvišem menadžmentu Banke da proceni da li su poslovni planovi u skladu sa kapitalom koji je dostupan i – po potrebi – da blagovremeno deluje. Banka teži da procesa procene adekvatnosti kapitala uključi u procese donošenja odluka na svim nivoima.

● Politika adekvatnosti kapitala

Politika adekvatnosti kapitala utvrđuje pristup koji Banka koristi za procenu svoje adekvatnosti kapitala. Politika adekvatnosti kapitala ima za cilj:

- Da osigura da Banka poštuje eksterno propisane nivoe kapitalne adekvatnosti i omogući jasan uvid u ukupne kapitalne zahteve
- Da osigura da Banka održava sigurne pokazatelje adekvatnosti kapitala koji omogućavaju uspešno poslovanje i maksimiziranje koristi za vlasnike kapitala
- Da poboljša proaktivno upravljanje kapitalom.

● Pristupi izračunavanju propisanih kapitalnih zahteva

Izračunavanje kapitalnog zahteva za kreditni rizik

Banka je izabrala primenu standardizovanog pristupa (SA) za izračunavanje kapitalnog zahteva za kreditni rizik. Banka je izabrala SA uzimajući u obzir princip proporcionalnosti, odnosno obim, vrstu i složenost poslova koje obavlja.

Izračunavanja adekvatnosti kapitala se vrše na mesečnom nivou za potrebe interne kontrole rizika, dok se NBS dostavljaju kvartalni izveštaji o adekvatnosti kapitala, u skladu sa propisima. Pokazatelji kapitala i odgovarajući propisani izveštaji se generišu automatski od strane interno razvijenog softvera, čime je se omogućila laka integracija softvera u ostatak postojećeg IT sistema Banke i puna kontrola nad procesom.

Izračunavanje kapitalnog zahteva za tržišni rizik

Banka ne trguje finansijskim instrumentima sa namerom da ih u kratkom roku nakon sticanja proda radi ostvarivanja dobiti. Sve transakcije finansijskim instrumentima se preduzimaju samo kako bi se štitile od rizika pozicije iz bankarske knjige ili za potrebe likvidnosti. Takođe, Banka ne trguje robom na organizovanom tržištu, niti finansijskim derivatima koji se odnose na takve proizvode.

U skladu sa tim, prilikom obračuna kapitalnih zahteva za tržišni rizik, Banka uzima u obzir samo tržišne rizike za pozicije iz bankarske knjige, tj. izračunava kapitalni zahtev samo za devizni rizik pozicija u bankarskoj knjizi putem pristupa neto otvorene devizne pozicije.

Izračunavanje kapitalnog zahteva za operativni rizik

Banka koristi pristup osnovnog indikatora (BIA) u obračunu kapitalnog zahteva za operativni rizik u skladu. Prema Pristupu osnovnog indikatora, ukupni kapitalni zahtev za operativni rizik je prosek bruto prihoda u protekle tri godine pomnožen beta faktorom 15%.

● Objavljivanje podataka o adekvatnosti kapitala

Regulatorni kapital

Iznos i kvalitet kapitala Banke je podložan pravilima, smernicama i/ili očekivanjima mnogih različitih zainteresovanih strana kao što su regulatori, akcionari, fiskalni organi i uprava Banke. Kapital Banke se u skladu sa propisima NBS izračunava kao zbir osnovnog i dopunskog kapitala, umanjenog za odbitne stavke.

NBS zahteva Pokazatelj adekvatnosti kapitala (CAD) od minimalno 12% od nivoa ukupnog regulatornog kapitala. U vezi sa strukturom kapitala, NBS zahteva minimum 50% učešća osnovnog kapitala u ukupnom regulatornom kapitalu. Pored toga NBS nameće ograničenje da ako nivo CAD-a padne na ispod 14,5% (uključujući razloge vezane za distribuciju profita), profit se može distribuirati samo u okviru elemenata osnovnog kapitala.

Na dan 31. decembra 2013, kapitalni zahtevi Banke su izračunati u skladu sa propisima NBS i ranije navedenim pristupima za izračunavanje pojedinačnih kapitalnih zahteva. Pokazatelj adekvatnost kapitala iznosi 53,39% od ukupne rizikom ponderisane aktive (RWA). Ovakav nivo pokrivenosti kapitalnih zahteva, zajedno sa pratećom politikom i praksom upravljanja kapitalom, podržavaju utvrđenu poslovnu strategiju Banke i osiguravaju da je Banka dovoljno kapitalizovana da pokrije rizike vezane za njene aktivnosti.

Regulatorni kapital Banke sačinjen je od najkvalitetnijeg oblika kapitala – osnovnog kapitala, koji se uglavnom sastoji iz uplaćenog akcijskog kapitala Banke po osnovu običnih akcija. Ovaj kapital umanjen je za gubitke iz tekuće i prethodnih godina, kao i za potrebnu rezervu za procenjene gubitke.

Rezerve iz dobiti su formirane u skladu sa propisima za obračun procenjenih gubitaka po osnovu bilansne aktive i vanbilansnih stavki, rezervi za opšte bankarske rizike i ostalih rezervi iz dobiti, u skladu sa Statutom i ostalim pravnim aktima Banke.

Potrebna rezerva za procenjene gubitke je zbir pozitivne razlike između rezerve za procenjene gubitke obračunate u skladu sa Odlukom o klasifikaciji Narodne banke Srbije (i internim aktima Banke) i utvrđenih IFRS ispravki vrednosti koje su obračunate u skladu sa internom metodologijom Banke za procenu IFRS kreditne ispravke vrednosti.

**Tabela 1: Elementi kapitala
u milionima RSD - 2013**

Kapital	1,907
Osnovni kapital	1,907
Nominalna vrednost uplaćenih akcija, osim preferencijalnih kumulativnih akcija	11,685
Stečene sopstvene akcije banke, osim preferencijalnih kumulativnih akcija	
Emisiona premija	
Rezerve iz dobiti	202
Neraspoređena dobit iz ranijih godina	
Gubici iz prethodnih godina	2,248
Dobit iz tekuće godine	
Gubitak tekuće godine	7,451
Nematerijalna ulaganja	58
Iznos akcija banke uzetih u zalogu, osim preferencijalnih kumulativnih akcija	
Regulatorna usklađivanja vrednosti	224
Nerealizovani gubici po osnovu hartija od vrednosti raspoloživih za prodaju	
Ostale neto negativne revalorizacione rezerve	
Dobit po osnovu obaveza banke vrednovanih prema fer vrednosti koja je ostvarena zbog promene kreditnog rejtinga banke	
Potrebna rezerva iz dobiti za procenjene gubitke po bilansnoj aktivni i vanbilansnim stavkama banke	224
Manjinska učešća u podređenim društvima	
Ostale negativne konsolidovane rezerve	
Ostale pozitivne konsolidovane rezerve	
Dopunski kapital	0
Nominalna vrednost uplaćenih preferencijalnih kumulativnih akcija	
Stečene sopstvene preferencijalne kumulativne akcije	
Emisiona premija po osnovu preferencijalnih kumulativnih akcija	
Deo revalorizacionih rezervi banke	
Hibridni instrumenti kapitala	
Subordinirane obaveze	
Višak izdvojenih ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebnih rezervi iz dobiti u odnosu na očekivane gubitke	
Iznos kapitala kojim se prekoračuju ograničenja za dopunski kapital	
Potraživanja po osnovu bilansne aktive i vanbilansnih stavki obezbeđena hibridnim instrumentom ili subordiniranom obavezom	
Iznos preferencijalnih kumulativnih akcija banke uzetih u zalogu	
Odbitne stavke od kapitala	0
	Od čega: umanjenje osnovnog kapitala
	0
	Od čega: umanjenje dopunskog kapitala
	0
Direktna ili indirektna ulaganja u banke i druga lica u finansijskom sektoru u iznosu većem od 10% kapitala tih banaka, odnosno drugih lica	
Ulaganja u hibridne instrumente i subordinirane obaveze drugih banaka i lica u finansijskom sektoru u kojima banka ima direktna ili indirektna ulaganja u iznosu većem od 10% kapitala tih lica	
Ukupan iznos direktnih i indirektnih ulaganja u banke i druga lica u finansijskom sektoru u iznosu do 10% njihovog kapitala, kao i ulaganja u njihove hibridne instrumente i subordinirane obaveze, koji prelazi 10% zbira osnovnog i dopunskog kapitala banke za koju se obračunava kapital	
Iznos za koji su prekoračena kvalifikovana učešća u licima koja nisu lica u finansijskom sektoru	
Manjak izdvojenih ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebne rezerve iz dobiti u odnosu na očekivane gubitke	
Iznos izloženosti po osnovu slobodnih isporuka kada druga ugovorna strana nije izmirila svoju obavezu u roku od četiri radna dana	
Potraživanja i potencijalne obaveze prema licima povezanim sa bankom ili prema zaposlenima u banci koje je banka ugovorila pod uslovima koji su povoljniji od uslova ugovorenih sa drugim licima	
Potrebna rezerva iz dobiti za procenjene gubitke po bilansnoj aktivni i vanbilansnim stavkama banke u skladu sa tačkom 427. stav 1. odluke kojom se uređuje adekvatnost kapitala banke	
Ukupan osnovni kapital	1,907
Ukupan dopunski kapital	0
Nepomene	
Pozitivan/negativan iznos razlike između ukupne ispravke vrednosti bilansne aktive, rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama i potrebne rezerve iz dobiti s jedne strane i iznosa ukupnih očekivanih gubitaka prema IRB pristupu s druge strane	
Iznos ispravki vrednosti, rezervisanja i potrebne rezerve iz dobiti banke	
	Od čega: na grupnoj osnovi
	Od čega: na pojedinačnoj osnovi
Iznos očekivanog gubitka prema IRB pristupu	
Bruto iznos subordiniranih obaveza	0

Tabela 2: Ukupni kapitalni zahtevi i racio adekvatnosti kapitala

u milionima RSD - 2013

		Pokrivenost osnovnim kapitalom	Pokrivenost dopunskim kapitalom
Kapital	1,907		
Ukupan osnovni kapital	1,907		
Ukupan dopunski kapital	0		
Kapitalni zahtevi	429		
Kapitalni zahtev za kreditni rizik, rizik druge ugovorne strane i rizik izmiranja/isporuke po osnovu slobodnih isporuka	185	185	0
Standardizovani pristup (SP)	1,543		
<i>SP klase izloženosti</i>	1,543		
<i>IRB klase izloženosti</i>	x		
Pristup zasnovan na internom rejtingu (IRB)	x		
<i>FIRB pristup</i>	x		
<i>AIRB pristup</i>	x		
<i>Izloženosti po osnovu vlasničkih ulaganja</i>	x		
<i>Izloženosti po osnovu ostale imovine</i>	x		
Kapitalni zahtev za rizik izmiranja/isporuke po osnovu neizmirenih transakcija	0	0	x
Kapitalni zahtev za tržišne rizike	0	0	0
Kapitalni zahtevi za cenovni, devizni i robni rizik izračunat primenom standardizovanih pristupa	0	0	x
<i>Kapitalni zahtev za cenovni rizik po osnovu dužničkih hartija od vrednosti</i>	0	0	x
<i>Kapitalni zahtev za cenovni rizik po osnovu vlasničkih hartija od vrednosti</i>	0	0	x
<i>Kapitalni zahtev za devizni rizik</i>	0	0	x
<i>Kapitalni zahtev za robni rizik</i>	0	0	x
Kapitalni zahtevi za cenovni, devizni i robni rizik izračunati primenom pristupa internih modela	0	0	x
Kapitalni zahtev za operativni rizik	243	243	0
Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom pristupa osnovnog indikatora	243	243	0
Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom standardizovanog pristupa	x	x	x
Kapitalni zahtev za operativni rizik izračunat primenom naprednog pristupa	x	x	x
Pokrivenost kapitalnih zahteva	429	429	x
POKAZATELJ ADEKVATNOSTI KAPITALA (%)	53.39%		

Tabela 3: Kapitalni zahtevi po klasama izloženosti

u milionima RSD - 2013

Klase izloženosti	Kapitalni zahtev
01 Izloženosti prema državama i centralnim bankama	0
06 Izloženosti prema bankama	20
07 Izloženosti prema privrednim društvima	109
08 Izloženosti prema fizičkim licima	8
09 Izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima	2
10 Dospela nenaplaćena potraživanja	3
14 Ostale izloženosti	43
Ukupno	185

● ICAAP pristup u Banci

ICAAP izveštaj je pripremljen na 31. decembar 2013, baziran na finansijskim informacijama, internim aktima i u to vreme važećoj organizacionoj strukturi, u skladu sa zahtevima propisanim od strane Narodne banke Srbije. Promena u vlasničkoj strukturi i poslovnom modelu Banke je nastala u drugoj polovini decembra 2013. godine. Promena u poslovnom modelu (koja se ogleda u gašenju postojećeg portfolija i pokretanju potpuno novog poslovanja) je u obuhvaćena preporukama službe za upravljanje rizicima i interne revizije i te preporuke će biti uzete u obzir u predstojećim ICAAP ciklusima.

Banka pravi razliku između rizika koji mogu izazvati promene u vrednosti kapitala Banke i koji stoga treba da se uključe u obračun ekonomskog kapitala i rizika koji nisu uključeni u model ekonomskog kapitala pošto primarno utiču na franšiznu vrednost kompanije i/ili kapital ne omogućava adekvatno ublažavanje za takve tipove rizika, već se to čini njihovim efektivnim upravljanjem.

Sledeći tipovi rizika su uključeni u ECap model Telenor banke:

- Finansijski rizici:
 - Kreditni rizik sa podtipom valutno indukovano kreditnog rizika
 - ALM rizik sa podtipovima: rizik kamatne stope i FX rizik
- Nefinansijski rizici:
 - Operativni rizik
 - Poslovni rizik
- Rizik koncentracije:
 - rizik koncentracije kreditnog rizika.

U skladu sa internom definicijom, raspoloživi finansijski resursi (Available financial resources - AFR) su praktično jednaki regulatornom kapitalu iz prvog stuba, ali NBS potrebne rezerve nisu uključene kao odbitna stavka, pošto predstavljaju regulatorna usklađivanja koja nemaju ekonomsko opravdanje. Umesto toga, primenjuju se ekonomska usklađivanja, pre svega u vezi nedostajućim iznosom IBNR grupnih ispravki vrednosti, u skladu sa AFR principom da očekivani gubici moraju biti pokriveni sa (interno procenjenim) rezervisanjima.

Kreditni portfolio koji je u *default-u* nije u opsegu kreditnog Ecap modela Banke, u skladu sa principom da ekonomski kapital služi za pokriće neočekivanih gubitaka.

Za deo normalnog kreditnog portfolija sa dodeljenim PD rejtingima, koristi se formula iz IRB osnovnog pristupa sa sledećim prilagođavanjima:

- Korekcija za valutno indukovani kreditni rizik koja se procenjuje pomoću 99% VaR za konkretnu stranu valutu i primenjuje na samostalni odlučeni PD klijenta/plasmana;
- Korekcija korelacije usled nedovoljne konzervativnosti Basel II modela korelacije;
- Korekcija za koncentraciju kreditnog rizika.

Samostalni kapitalni zahtevi za ostale tipove rizika se utvrđuju pomoću jednostavnijih pristupa. Konkretno:

- Interni kapitalni zahtevi za operativne rizike postavljeni su na nivou zahteva iz prvog stuba;
- Kapital za kamatni rizik u bankarskoj knjizi jednak je 200 BPV bankarske knjige;
- Interni kapitalni zahtev za poslovni rizik je izračunat u funkciji iznosa planiranih operativnih troškova.

Konačno, samostalni Ecap kapitalni iznosi za kreditni, ALM, poslovni i operativni rizik su agregirani u ukupni diverzifikovani ekonomski kapital Telenor banke pomoću matrice korelacije.

Naredna tabela daje detaljan pregled iznosa za svaki od gradivnih delova ECap-a Banke za 31/12/2013:

Tabela 4: Elementi ECap-a

Pozicija	Iznos u '000 RSD
I Ecap za kreditni rizik (sa efektima kreditno-valutnog rizika i rizika koncentracije)	
I.1 Normalan portfolio sa PD rejtinzima	
I.1.1 Osnovni kreditni ECap	110,491
I.1.2 Dodatak za kreditno valutni rizik	117,765
I.2 Normalan portfolio sa PD rejtinzima	0
I.2.1 Osnovni kreditni Ecap	67,265
I.2.2 Dodatak za kreditno valutni rizik	71,693
Ukupan kreditni Ecap nakon uračunatog dodatka za kreditno valutni rizik	189,459
Dodatak na kreditni Ecap usled koncentracije kreditnog rizika	227,351
Ukupan kreditni Ecap	227,351
II ALM Risk Capital	
II.1 Ecap rizik kamatne stope	8,032
II.2 Devizni rizik	0
Ukupan ALM Ecap	8,032
III Ecap za operativni rizik	243,334
Ukupan Ecap za operativni rizik	243,334
IV ECap za poslovni rizik	
Ukupan Ecap za poslovni rizik	464,800
Ukupan nediverzifikovani ECap	943,516
Ukupan diverzifikovani Ecap	712,837
Benefit diverzifikacije	230,680

Proces upravljanja rizicima

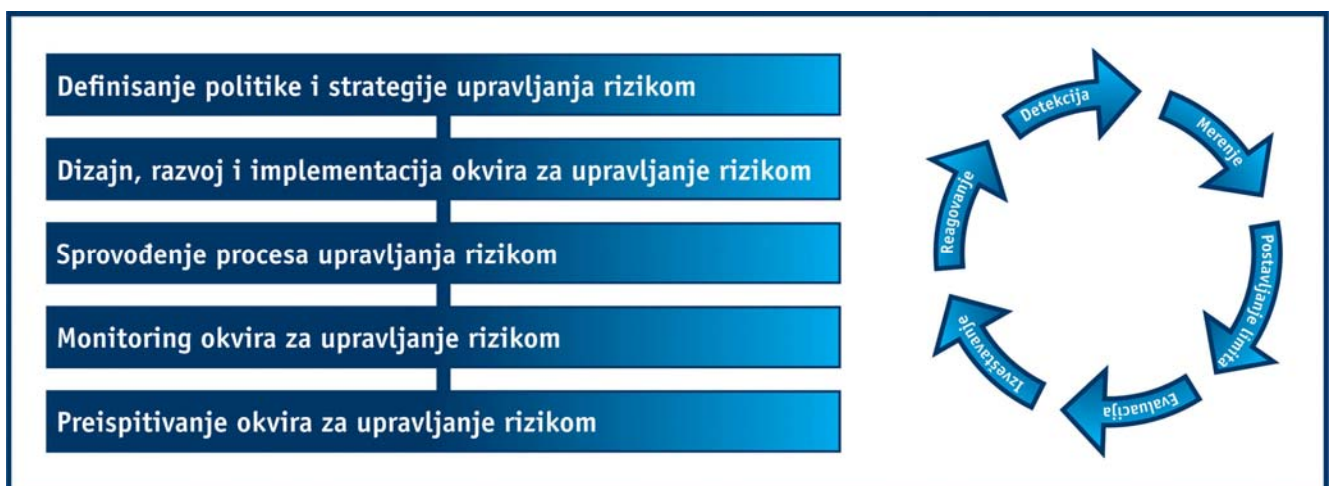
Upravljanje rizicima omogućava višem menadžmentu Banke da se efektivno suočava sa neizvesnostima koja su sastavni deo bilo koje poslovne aktivnosti kao i sa time povezanim rizicima i prilikama, povećavajući na taj način kapacitet Banke za stvaranje vrednosti. Stoga, Banka stalno nastoji da ima dobro utemeljen proces upravljanja rizikom koji se primenjuje na svim nivoima poslovanja.

Koraci procesa

Upravljanje rizikom se može definisati kao "sistematsko uključivanje aspekata rizika u sveopšte upravljanje". Upravljanje rizikom se sastoji iz različitih koraka, neki su strukturni, a neki se ponavljaju:

- Korak 1: Definicija politike i strategije upravljanja rizikom
- Korak 2: Projektovanje, razvoj i sprovođenje okvira za upravljanje rizikom
- Korak 3: Sprovođenje procesa upravljanja rizikom (detekcija, merenje, postavljanje limita, izveštavanje, reagovanje)
- Korak 4: Monitoring okvira za upravljanje rizikom
- Korak 5: Preispitivanje okvira za upravljanje rizikom.

Ovaj iterativni proces je šematski predstavljen na slici.

Slika 2: Proces upravljanja rizikom

Organizacija upravljanja rizikom

● Upravljanje rizikom

Model upravljanja rizikom Telenor banke definiše obaveze i zaduženja koji su potrebni za upravljanje procesom stvaranja vrednosti i svim povezanim rizicima. Model upravljanja je organizovan po različitim nivoima:

- Upravni odbor (uz asistenciju Odbora za reviziju), Izvršni odbor i Odbor za upravljanje aktivom i pasivom (ALCO)

Ovi odbori se koncentrišu na globalno upravljanje rizikom i na praćenje stvaranja vrednosti i adekvatnosti kapitala Banke. Redovno izveštavanje Odboru za reviziju osigurava da postoji dovoljan protok informacija relevantnim članovima Upravnog odbora. Svake godine, Upravni odbor određuje granice tolerancije rizika. Izvršni odbor je odgovoran za sprovođenje strategije za upravljanje vrednošću, rizikom i kapitalom koja je definisana od strane Upravnog odbora i daje glavne smernice upravljanja. Direktor sektora za finansije i rizik (CFRO), koji je član Izvršnog odbora, nadzire upravljanje rizikom. ALCO odbor Banke donosi odluke o investicijama i finansiranju i takođe prati moguće izloženosti riziku.

- Specijalizovani odbori za rizik

Ovi odbori se koncentrišu na razvoj okvira za jedan određeni tip rizika ili grupu aktivnosti na nivou cele Banke i nadgledaju proces upravljanja ovim rizikom. Vođeni od strane CFRO-a, Odbori za rizik se sastoje iz predstavnika linijskog menadžmenta i Službe za upravljanje rizicima i izveštavanje.

- Odeljenje za internu reviziju je zaduženo za planiranje revizije i kontroliše usklađenost okvira za upravljanje rizikom sa pravnim i regulatornim uslovima, efikasnost i efektivnost sistema za upravljanje rizikom i njegovu usklađenost sa okvirom za upravljanje rizikom, kao i način na koji se linijski menadžment bavi rizikom van ovog formalnog okvira.
- Linijski menadžment ima primarnu obavezu da upravlja vrednošću i rizikom. On osigurava da okvir za upravljanje rizikom, koji se odnosi na poslovanje, bude ugrađen u poslovanje putem politika i procedura. Linijski menadžment takođe ima zadatak razvoja transakcionih modela rizika.
- Služba za upravljanje rizicima meri rizike, adekvatnost kapitala i stvaranje vrednosti za sve poslovne linije i izveštava svoje nalaze upravi. Takođe, ova služba je zadužena za validaciju transakcionih modela za merenje rizika. U tom smislu, postoji jasno razdvajanje odgovornosti u okviru za merenje rizika jer se osoblje za validaciju razlikuje od osoblja za modeliranje.

● Uloga Službe za upravljanje rizicima

Služba za upravljanje rizicima je zasebna organizaciona jedinica koja se bavi upravljanjem vrednošću, rizikom i kapitalom nezavisno od poslovnih linija. Služba za upravljanje rizicima ima ulogu savetodavca, podrške i nadzora u skladu sa standardima za upravljanje rizikom.

Iako je efikasna saradnja između linija poslovanja i Službe za upravljanje rizicima neophodna, Služba za upravljanje rizicima posluje nezavisno od linija poslovanja. Uloga ove službe je da pomogne poslovnim linijama u prihvatanju izračunatih rizika, preuzimajući tako ulogu savetodavca, podrške i monitoringa.

Služba za upravljanje rizicima podnosi izveštaje CFRO-u i pomaže mu u obavljanju njegove funkcije, prevashodno u upravljanju vrednošću, rizikom i kapitalom. Stoga ova organizaciona jedinica osigurava funkcije kontrole rizika u okviru Telenor banke.

Upravljanje kreditnim rizikom

Potencijalno negativno odstupanje od očekivane vrednosti finansijskog instrumenta, usled neplaćanja ili neizvršenja dužnika, jemca, druge ugovorne strane (u profesionalnoj transakciji) ili emitenta dužničkog instrumenta, a usled nelikvidnosti te strane ili nedostatka spremnosti da plati ili obavi plaćanje ili nekih događaja i mera koje su preduzele političke ili monetarne institucije u određenoj zemlji (ovo se takođe naziva i rizik zemlje).

● Strategija i procesi

Kreditnim rizikom se upravlja na dva nivoa: na nivou transakcija i na nivou portfolija. Upravljanje kreditnim rizikom na nivou transakcija znači da postoje jasne procedure, procesi i aplikacije koje su uvedene da bi se procenili rizici pre i nakon što se prihvati pojedinačna kreditna izloženost. Upravljanje rizikom na nivou portfolija zahteva periodično izveštavanje na nivou (ili delovima) konsolidovanog kreditnog portfolija, praćenje discipline poštovanja limita i upravljanje portfoliom.

Upravljanje kreditnim rizikom – nivo transakcija

Prihvatanje rizika

Kreditni predlozi se podnose u pisanom obliku od komercijalne strane Banke. U slučaju manjeg iznosa ili niskog rizika, savetnik za kredit pregleda predloge i daje preporuku. U principu, dva ili više menadžera donose zajedno odluke o velikim zajmovima.

Matrice delegacija, koje uzimaju u obzir parametre kao što su ukupan rizik, klasa rizika i tip klijenta (fizička lica, preduzetnici, MSP/korporativni klijenti, itd.) određuju na kom nivou se donose odluke. "Ukupni rizik" je zbir svih kredita i limita koje klijent ili grupe povezanih lica već imaju ili za koje su podnele zahtev Banci. "Klasa rizika" odražava procenjeni rizik i utvrđuje se primarno na osnovu interno razvijenih modela za kreditni rejting.

Nadzor i praćenje

Način na koji se prati kredit, utvrđuje se primarno prema klasi rizika, pri čemu se pravi razlika na osnovu Verovatnoće neizvršenja (PD) i Očekivanog gubitka (EL). Ovaj drugi parametar uzima u obzir ne samo PD, već i iznos duga za koji se očekuje da će ostati nenaplaćen po neizvršenju (tj. predstavlja nenadoknadivi gubitak).

"Normalni" kreditni portfolio je podeljen u interne klase rejtinga, u rasponu od PD 1 (najmanji rizik) do PD 9. Velike izloženosti u ovom portfoliju se preispituju periodično, a najmanje jednom godišnje. Ponovna kontrola zajmova malim i srednjim preduzećima se bazira primarno na signalima rizika (kao što je značajna promena klase rizika). Ne prati se samo kredit, već i kreditne odluke, npr. član Kreditnog odbora nadzire odluke donete na nižem nivou odlučivanja, proveravajući da li je odluka u skladu sa kreditnom politikom Banke.

Dužnicima koji su u neizvršenju, dodeljuju se klase PD 10, 11 ili 12. Klasa PD 10 dodeljuje se dužnicima koji su "još uvek aktivni u izvršavanju obaveza", ali koji svoje obaveze „verovatno neće plaćati“ kao što je dogovoreno tj. klijentima koji svoje kreditne obaveze (plaćanje kamate i/ili otplata glavnice kredita ili prekoračenje dozvoljenog limita) izvršavaju sa docnjom ne većom od 90 dana. Klase 11 i 12 su za dužnike koji su "neaktivni u izvršavanju svojih obaveza". Klasa 11 obuhvata dužnike koji kasne

ili su prekoračili kreditni limit u periodu dužem od 90 dana, dok se klasa 12 sastoji od dužnika sa kojima je prekinut kreditni odnos ili kojima preči stečaj.

● Kreditna ispravka vrednosti

U skladu sa metodologijom za obračun ispravke vrednosti, Banka na svaki datum bilansa stanja, utvrđuje da li postoji neki objektivni dokaz da je kod nekog pojedinačnog finansijskog sredstva ili u grupi finansijskih sredstava došlo do ispravke vrednosti.

Ukoliko postoji neki objektivni dokaz da je došlo do ispravke vrednosti, Banka priznaje sve nastale gubitke usled ispravke vrednosti kroz bilans uspeha. Samo gubici koji su zaista nastali se mogu priznati kao gubici usled ispravke vrednosti. To znači da se gubici koji se očekuju usled budućih događaja, bez obzira na njihovu verovatnoću, ne priznaju.

Telenor banka primenjuje internu definiciju neizvršenja, kao test objektivnog dokaza ispravke vrednosti. Prema ovom pristupu, smatra se da je klijent/plasman obezvređen ako i samo ako je klijent/plasman u neizvršenju, na osnovu interne definicije neizvršenja.

Metodologija za ispravke vrednosti se primenjuje i na bilansne i na vanbilansne rizike za sve kreditne izloženosti u bankarskoj knjizi.

Za potrebe merenja gubitka usled ispravke vrednosti, ceo kreditni portfolio Telenor banke se može podeliti u tri klase:

- Normalan portfolio (PD 1-9);
- Portfolio mogućih gubitaka (PD 10-11);
- Neoporavljiv portfolio (PD 12).

Kreditni sa verovatnoćom neizvršenja (PD) od 1-9: ovo su normalni krediti za koje ne postoji indikacija ispravke vrednosti na individualnoj osnovi. Za kredite sa PD rejtingom od 1-9 se priznaju tzv. nastali, ali neprijavljeni gubici (IBNR).

Kreditni kojima je dodeljen PD 10-11-12: ovo su problematični krediti za koje postoji dokaz o obezvređenju.

Kreditni kojima je dodeljen PD 10-11: za velika potraživanja ispravke vrednosti se utvrđuju na individualnoj osnovi. Za manja potraživanja ispravka vrednosti se utvrđuje na nivou portfolija.

Kreditni kojima je dodeljen PD 12: ispravke vrednosti se utvrđuju na individualnoj osnovi.

Za segmente/portfolija gde su dostupni napredni (IRB) modeli (PD, LGD i EaD modeli), obračunavanje IBNR ispravke vrednosti je zasnovano na Bazel II naprednoj formuli za očekivane gubitke ($PD \cdot LGD \cdot EaD$) uz podešavanje svih parametara kreditnog rizika u cilju zadovoljavanja MSFI zahteva za izračunavanje IBNR ispravki vrednosti.

Za segmente/portfolija gde još uvek ne postoje napredni LGD/EaD modeli, izračunavanje IBNR ispravke vrednosti je zasnovano na formuli za očekivane gubitke prema Bazel II osnovnom pristupu (tj. koriste se LGD/EaD procene u skladu sa Bazel II osnovnim pristupom). U ovom slučaju se vrši korekcija samo PD rejtinga da bi se odrazio koncept nastalog gubitka.

Za segmente/portfolija gde još uvek ne postoje ni osnovni ni napredni modeli razvijena je pomoćna (*fall back*) metodologija za kalkulaciju IBNR ispravke vrednosti.

Tabela 5: Pregled metoda za obračun ispravke vrednosti

Kreditna izloženost	PD klasa		
	PD 1-9 Normalan portfolio	PD 10-11 Portfolio moguć gubitak	PD 12 Neoporavljiv portfolio
	IBNR ispravke vrednosti	Specifične ispravke vrednosti	
< RSD 2,500,000	IBNR metodologija ispravke vrednosti bazirana na internim modelima kreditnog rizika ili „Fall back“ metod	Statistički metod za kredite iz portfolija mogućeg gubitka	Formula metod za neoporavljive kredite (bez diskontovanja)
≥ RSD 2,500,000		Metod diskontovanja novčanih tokova (individualna procena) koristeći (ponderisanu prosečnu) ugovornu kamatnu stopu	

Suspendovana kamata

Za potraživanja kod kojih se procena ispravki vrednosti vrši na individualnoj osnovi banka je definisala interni pristup obračuna suspendovane kamate. Kada potraživanje ispuni uslov za suspendovanje kamate sva do tada obračunata kamata ostaje u bilansu i ispravlja se u skladu sa Metodologijom za obračun ispravke vrednosti. Banka nastavlja dalji obračun kamate koja se ne priznaje kao prihod u bilansu uspeha i na koju se ne obračunava ispravka vrednosti.

Obelodanjivanje podataka o isprawkama vrednosti

Promene u isprawkama vrednosti tokom godine su sumirane u tabeli ispod:

Tabela 6: Objavljivanje podataka o isprawkama vrednosti u hiljadama RSD - 2013

	Bilans	Vanbilans	Ukupno
Početna stanja	2,284,011	56,147	2,340,158
Povećanja ispravki vrednosti i rezervisanja tokom perioda	1,463,369	185,152	1,648,521
Smanjenja ispravki vrednosti tokom perioda i ukinuta rezervisanja (s posebnim prikazom smanjenja po osnovu naplate potraživanja)	(924,185)	(235,602)	(1,159,787)
Ostala prilagođavanja, uključujući i ona koja su posledica razlika u deviznom kursu, poslovnih aktivnosti, sticanja ili otuđenja učešća u zavisnim društvima i prenosa rezervisanja	(2,510,670)	2,724	(2,507,946)
Završna stanja	312,525	8,421	320,946
Ostala prilagođavanja:			
kursne razlike	(10)	541	531
otpisi	(2,508,477)	-	(2,508,477)

Napominjemo da u gornjoj tabeli, ukidanja ispravki vrednosti usled otplate kredita tokom godine nisu posebno prikazana usled trenutnih računovodstvenih prepreka, već su grupisana i prikazana u okviru ostalih ukidanja ispravki vrednosti, u trećem redu tabele.

● Profil kreditnog rizika

Tabele koje slede daju pregled izloženosti Banke kreditnom riziku, na osnovu podataka sa kraja decembra 2013.

Ukupna aktiva podložna kreditnom riziku – uključujući bilansne i vanbilansne pozicije, zajedno sa izračunatim kapitalnim zahtevima – razložena je na klase izloženosti u narednoj tabeli, u skladu sa propisima NBS. Klase u kojima Telenor banka trenutno nema izloženosti nisu prikazane u tabeli.

Tabela 7: Kapitalni zahtevi po klasama izloženosti

u milionima RSD - 2013

Klase izloženosti	Kapitalni zahtev
01 Izloženosti prema državama i centralnim bankama	0
06 Izloženosti prema bankama	20
07 Izloženosti prema privrednim društvima	109
08 Izloženosti prema fizičkim licima	8
09 Izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima	2
10 Dospela nenaplaćena potraživanja	3
14 Ostale izloženosti	43
Ukupno	185

Sledeća tabela prikazuje iznose izloženosti Banke nakon usklađivanja vrednosti i ispravki, isključujući efekte tehnika ublažavanja kreditnog rizika.

Tabela 8: Ukupna izloženost kreditnom riziku po klasama izloženosti

u milionima RSD - 2013

Klase izloženosti	Bruto izloženost	Neto izloženost
01 Izloženosti prema državama i centralnim bankama	3,304	3,304
06 Izloženosti prema bankama	825	821
07 Izloženosti prema privrednim društvima	1,134	1,129
08 Izloženosti prema fizičkim licima	133	104
09 Izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima	38	34
10 Dospela nenaplaćena potraživanja	554	247
14 Ostale izloženosti	679	679
Ukupno	6,668	6,319

U sledećoj tabeli predstavljamo geografsku distribuciju svih izloženosti u svim materijalno značajnim oblastima prema klasama izloženosti. Geografske regije u tabeli su date po osnovu geografske lokacije filijale dužnika (ili garanta).

Tabela 9: Distribucija izloženosti po klasama izloženosti i geografskim regionima

Klase izloženosti	Vojvodina		Beograd		Ostatak Srbije		Ukupna bruto izloženost	Ukupna rizična aktiva
	Bruto izloženost	Rizična aktiva	Bruto izloženost	Rizična aktiva	Bruto izloženost	Rizična aktiva		
01 Izloženosti prema državama i centralnim bankama	3,304	0	0	0	0	0	3,304	0
02 Izloženosti prema teritorijalnim autonomijama i lokalnim samoupravama	0	0	0	0	0	0	0	0
06 Izloženosti prema bankama	825	164	0	0	0	0	825	164
07 Izloženosti prema privrednim društvima	774	616	90	79	270	214	1,134	909
08 Izloženosti prema fizičkim licima	54	17	17	13	62	40	133	70
09 Izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima	28	8	0	0	10	10	38	18
10 Dospela nenaplaćena potraživanja	436	8	33	9	85	10	554	27
14 Ostale izloženosti	679	355	0	0	0	0	679	355
Ukupno	6,100	1,168	141	102	427	273	6,668	1,543

Za potrebe obračuna adekvatnosti kapitala u skladu sa SA i propisima NBS, kreditna obaveza je u neizvršenju i pripada klasi dospela nenaplaćena potraživanja ako su ispunjena oba sledeća uslova:

- kreditna obaveza je u kašnjenju više od 90 dana,
- iznos u kašnjenju premašuje prag materijalnosti propisan od strane NBS.

Tabele koje slede daju pregled distribucije svih izloženosti po sektorima ili tipu druge ugovorne strane, po klasama izloženosti, uz odvojeno prikazivanje:

- dospelih nenaplaćenih potraživanja;
- ispravke vrednosti bilansne aktive i rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama (videti odeljak „Kreditna ispravka vrednosti” za više informacija).

Tabela 10: Distribucija izloženosti po sektorima
u milionima RSD - 2013

Klase izloženosti	Finansije i osiguranje	Javna preduzeća	Privredna društva	Preduzetnici	Javni sektor	Fizička lica	Strana lica	Drugi komitenti	Ukupno
01 Izloženosti prema državama i centralnim bankama									
Bruto izloženost	2,403				4			898	3,304
Ispravka vrednosti	0				0			0	0
Dospela nenaplaćena potraživanja	0				0			0	0
06 Izloženosti prema bankama									
Bruto izloženost	6						819		825
Ispravka vrednosti	4						0		4
Dospela nenaplaćena potraživanja	0						0		0
07 Izloženosti prema privrednim društvima									
Bruto izloženost	5		1,455	4		0		139	1,603
Ispravka vrednosti	0		114	2		0		127	243
Dospela nenaplaćena potraživanja	0		338	3		0		127	469
08 Izloženosti prema fizičkim licima									
Bruto izloženost	0		65	15		107		31	218
Ispravka vrednosti	0		0	1		71		27	99
Dospela nenaplaćena potraživanja	0		0	0		86		0	86
09 Izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima									
Bruto izloženost			24	14		0			38
Ispravka vrednosti			0	4		0			4
Dospela nenaplaćena potraživanja			0	0		0			0
14 Ostale izloženosti									
Bruto izloženost	2	0	6	0	2	7	0	663	679
Ispravka vrednosti	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dospela nenaplaćena potraživanja	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupna bruto izloženost	2,415	0	1,551	33	5	114	819	1,731	6,668
Ukupne ispravke vrednosti	4	0	114	7	0	71	0	154	349
Ukupna dospela nenaplaćena potraživanja	0	0	338	3	0	86	0	127	554

Sledeća tabela prikazuje distribuciju svih izloženosti prema preostalom roku dospeća, a po klasama izloženosti. Za potrebe ovog izveštaja, „preostali rok dospeća” se definiše u odnosu na ugovoreni datum dospeća celog potraživanja.

Tabela 31: Distribucija izloženosti prema preostalom roku dospeća
u milionima RSD - 2013

Klase izloženosti	Do 1 godine		Od 1 do 5 godina		Preko 5 godina		Bez utvrđenog roka		Ukupna bruto izloženost	Ukupna rizična aktiva
	Bruto izloženost	Rizična aktiva	Bruto izloženost	Rizična aktiva	Bruto izloženost	Rizična aktiva	Bruto izloženost	Rizična aktiva		
01 Izloženosti prema državama i centralnim bankama							3,304	0	3,304	0
06 Izloženosti prema bankama			4	0			821	164	825	164
07 Izloženosti prema privrednim društvima	536	385	275	215	301	297	22	12	1,134	909
08 Izloženosti prema fizičkim licima	78	52	9	5	0	0	45	13	133	70
09 Izloženosti obezbeđene hipotekama na nepokretnostima	12	10	26	8					38	18
10 Dospela nenaplaćena potraživanja	37	12	18	5	41	0	458	10	554	27
14 Ostale izloženosti	0	0	0	0			679	355	679	355
Ukupno	664	460	333	233	343	297	5,329	554	6,668	1,543

Distribucija izloženosti prema kategorijama klasifikacije, po tipu druge ugovorne strane, kao i podaci o obračunatim i potrebnim NBS rezervama za procenjene kreditne gubitke („nedostajući iznos rezervi”), su sumirani u tabelama koje slede:

Tabela 4: Distribucija izloženosti po NBS kategorijama klasifikacije i tipu druge ugovorne strane
u milionima RSD - 2013

Sektor	Klasifikovana bilansna aktiva (bruto knjigovodstvena vrednost)					Ukupno	Klasifikovane vanbilansne stavke (bruto knjigovodstvena vrednost)					Ukupno
	A	B	V	G	D		A	B	V	G	D	
Sektor finansija i osiguranja	7	0	0	0	1	8	0	0	0	0	0	0
Sektor javnih preduzeća	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sektor privrednih društava	352	63	4	12	306	737	562	217	1	17	12	809
Preduzetnici	14	1	0	0	4	19	3	9	0	1	0	13
Javni sektor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sektor stanovništva	8	3	4	11	98	124	6	0	1	3	1	11
Sektor stranih lica	821	0	0	0	0	821	0	0	0	0	0	0
Poljoprivredni proizvođači	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sektor drugih komitenata	0	0	0	0	131	131	2	0	0	0	0	2
Ukupno	1,202	67	8	23	540	1,841	573	226	2	21	13	835

Tabela 53: Obračunata i potrebna NBS rezerva prema NBS kategorijama klasifikacije u milionima RSD - 2013

Potraživanja	Kategorija klasifikacije					Ukupno
	A	B	V	G	D	
Osnovica za obračun rezerve za procenjene gubitke - bilans	1,204	67	8	23	539	1,841
Procenat koji se primenjuje na osnovicu	0%	2%	15%	30%	100%	
Obračunata rezerva za procenjene gubitke	0	1	1	7	539	548
Ispravka vrednosti bilansne aktive	5	0	1	3	332	341
Potrebna rezerva za procenjene gubitke	0	1	1	4	207	213
Vanbilansne stavke koje se klasifikuju						
Osnovica za obračun rezerve za procenjene gubitke	382	204	1	19	7	613
Obračunata rezerva za procenjene gubitke	0	4	0	6	7	17
Rezervisanja za gubitke po vanbilansnim stavkama	2	2	0	1	4	9
Potrebna rezerva za procenjene gubitke	0	2	0	5	4	11

Sledeća tabela prikazuje podelu korporativnog i MSP kreditnog portfolija u skladu sa odlučenim PD rejtinzima:

Tabela 64: Pregled kreditnog portfolija MSP i korporativnih klijenata po PD rejtinzima u milionima RSD - 2013

	Izloženost
0	825
3	68
4	165
5	231
6	264
7	180
8	95
9	96
10	127
11	273
12	194
Ukupno	2,519

Napomena: banke su uključene

Nerejtingovani deo portfolija korporativnih klijenata/MSP se sastoji od preduzetnika sa prostim računovodstvom, opština i preduzeća koja su tek započela poslovanje (bez finansijskih izveštaja za celu godinu) kojima PD rejting nije dodeljen. Za ove klijente se primenjuju drugi pristupi merenja kreditnog rizika (koja se baziraju na istoriji servisiranja obaveza, ekspertskoj analizi, skoringu, NBS klasifikaciji itd.).

● Rizik druge ugovorne strane

Telenor banka definiše kreditni rizik druge ugovorne strane kao kreditni rizik koji nastaje usled vanberzanskih transakcija (tj. van zvanične berze) kao što su devizni terminski ugovori, devizni i kamatni svop i kamatne opcije (caps/floors). Kreditni rizik druge ugovorne strane se meri po metodi originalne izloženosti u skladu sa Basel II standardom, gde se izloženost prema drugoj ugovornoj strani procenjuje kao nominalni iznos glavnice ugovora pomnožen sa procentom predefinisanim od strane NBS-a za svaku vrstu instrumenta. Na 31. decembar 2013, Banka nije bila izložena ni jednom obliku rizika druge ugovorne strane.

● Ublažavanje kreditnog rizika prilikom izračunavanja kapitalnog zahteva

Ublažavanje kreditnog rizika podrazumeva upotrebu tehnika čiji je cilj smanjenje potreba za kapitalom pri izračunavanju kapitalnog zahteva za kreditni rizik.

Telenor banka ne primenjuje bilansno netiranje (saldiranje različitih kategorija proizvoda iz svog bilansa kao što su zajmovi i depoziti), standardizovane sporazume o netiranju, niti bilo kakav tip sredstava obezbeđenja u obračunu kapitalnih zahteva za rizik druge ugovorne strane.

Obezbeđeni kreditni portfolio

Kao instrumenti materijalne kreditne zaštite u obzir se uzimaju samo gotovinski depoziti, dok se instrumenti nematerijalne kreditne zaštite trenutno ne koriste za ublažavanje kreditnog rizika. Kao obezbeđenje za izloženost prema fizičkim licima, u skladu sa Standardnim pristupom, koriste se hipoteke na stambenim nepokretnostima (po kriterijumima koje određuje NBS) pri čemu ove izloženosti dobijaju odgovarajući manji ponder kreditnog rizika u RWA kalkulaciji. Nikakvo drugo obezbeđenje se ne uzima u obzir u obračunu kapitalnih zahteva za kreditni rizik.

Ublažavanje kreditnog rizika se primenjuje samo kada postoje neophodne politike i procedure. Samo sredstva obezbeđenja koja ispunjavaju kriterijume podobnosti i minimalne uslove (propisane od strane NBS) su uključena u obračun.

● Limiti kreditnog rizika

Limiti kreditnog rizika se koriste za upravljanje i praćenje izloženosti i/ili koncentracije kreditnog rizika. Limiti definišu maksimalnu izloženost kreditnom riziku za konkretne pristupe merenja rizika. Limiti kreditnog rizika u smislu maksimalnog (najgori slučaj) rizika se postepeno dopunjuju i/ili zamenjuju alternativnim pristupima merenja. Transakcija koja nosi kreditni rizik može, u principu, biti izvršena samo kada je odobrena pozitivnom kreditnom odlukom koja će odrediti, između ostalog, maksimalnu izloženost kreditnom riziku (limit), a što se može odnositi na:

- posebno odobravanje svake pojedinačne transakcije klijenta (sa određenom stranom)
- unapred odobren limit za sve transakcije određenog tipa rizika.

Limiti na nivou klijenta (ili grupe povezanih lica)

Osim interno utvrđenih limita na nivou dužnika/jemca/druge ugovorne strane, postoje i lokalni regulatorni propisi koji određuju limite u odnosu na tzv. velike izloženosti na nivou grupe povezanih lica. Ovi limiti se tipično navode kao procenat od regulatornog kapitala (npr. 25% za grupe lica koja nisu povezana sa bankom, 20% za grupe lica povezanih sa bankom). Ovakve "velike izloženosti" se redovno izveštavaju (bilo mesečno ili kvartalno) kada god premaše određeni predefinisani prag (npr. 10% regulatornog kapitala).

Limiti na nivou grupe/sektora/portfolija

Limiti na nivou grupa povezanih lica kao i za određene sektore/portfolija imaju za cilj definisanje maksimalne željene koncentracije izloženosti za grupu povezanih lica, sektora, itd. Ovi limiti se ne

odnose na pojedinačne klijente, već se odnose na sve klijente koji pripadaju domenu određenog limita (npr. svi klijenti koji pripadaju određenom sektoru delatnosti).

● Procena kreditnog rizika i davanje mišljenja

Služba za upravljanje rizikom je odgovorna za procenu izloženosti kreditnom riziku kao i da svoje analize kreditnog rizika uključi u redovno izveštavanje Odbora za upravljanje rizicima. Ova procena uključuje redovno poređenje izloženosti riziku sa postojećim limitima (internim ili eksternim) ili ciljevima.

Osim poređenja sa postojećim limitima, takva procena može za rezultat imati postavljanje novih ili ažuriranje postojećih limita odnosno prilagođavanje metodologija ili procedura. Alternativno, rezultat procene mogu biti i predlozi za uvođenje mera za smanjenje rizika. Proces obično podrazumeva zahtev za dopunu ili uvođenje novih elemenata kreditne politike, delegiranje ovlašćenja, uvođenje novih ili povećanje postojećih limita i promenu metodologije. Kao rezultat toga, prave se poslovni predlozi i podnose se nadležnim organima za donošenje odluka.

● Izveštavanje o kreditnom riziku

Postoji više različitih redovnih izveštaja o kreditnom riziku portfolija plasmana Banke i koji se uglavnom podnose Izvršnom odboru, Odboru za kreditni rizik kao i Upravnom odboru i drugim eksternim zainteresovanim stranama.

Izveštaji za menadžment banke

Služba za upravljanje rizikom, na kvartalnom nivou, priprema izveštaj baziran na portfoliju Banke za segmente stanovništva i privrede. Tzv. „Izveštaj o kreditnom portfoliju“ prezentuje se Izvršnom odboru i Odboru za upravljanje kreditnim rizikom.

Integrirani izveštaj o rizicima („The Integrated Risk Report“) takođe sadrži podatke koji se odnose na kreditni rizik. Ovaj izveštaj se podnosi Upravnom odboru Banke i sadrži pregled razvoja kreditnog portfolija Telenor banke u kontekstu ukupno odobrenih i iskorišćenih/povučenih kredita, pregled docnje klijenata u izmirivanju obaveza, ispravki vrednosti i odgovarajućih pokazatelja kreditnih gubitaka. Izveštaj prikazuje takođe i strukturu portfolija na nivou kreditnih segmenata, sadrži informacije o glavnim pokazateljima rizika kako na nivou ukupnog portfolija tako i na nivou portfolio segmenata, kao i podatke o adekvatnosti kapitala. Svaka informacija u izveštaju koja ukazuje na probijanje interno definisanih limita (ili od strane Grupe) je posebno istaknuta sa ciljem da se menadžmentu ukaže na potrebno reagovanje i donošenje adekvatnih rešenja.

● Kvantitativno merenje kreditnog rizika

Modeli kreditnog rizika su razvijeni kao podrška odlukama u kreditnom procesu i trenutno uključuju modele za procenu verovatnoće neizvršenja (PD). Modeli za procenu gubitka usled neizvršenja dužnika (LGD) i modeli za procenu izloženosti banke u vreme nastanka statusa neizvršenja obaveza dužnika (EaD) još uvek nisu interno razvijeni. Umesto toga, predefinisani pomoćni modeli iz Basel II osnovnog pristupa se koriste u proceni kreditnog rizika.

Ovi modeli se koriste u kreditnom procesu za:

- definisanje nivoa delegiranja prilikom odobravanja kredita
- odobravanje kreditnih transakcija
- određivanje cena kreditnih transakcija
- praćenje nivoa rizika portfolija (klijenta)
- izračunavanje IBNR ispravki vrednosti.

Modeli za procenu verovatnoće neizvršenja

Verovatnoća neizvršenja (PD) je verovatnoća da dužnik neće izvršiti svoje obaveze u budućem periodu od godinu dana, gde je status neizvršenja definisan skladu sa definicijom Basel II. PD se obračunava na nivou svakog klijenta ili na nivou portfolija transakcija sa sličnim atributima. Postoji nekoliko pristupa za procenu PD-a (u rasponu od čisto objektivnih metoda pa do onih koje su više subjektivne); ipak sve metode imaju zajednička sledeća četiri koraka:

Korak 1: Definiše se segment za koji će biti napravljen model (segmentacija portfolija). Važno je da se uspostavi dobra ravnoteža između homogenosti segmenta, izloženosti, broja klijenata i broja slučajeva neizvršenja. Jednom kada je segment definisan, može se kreirati uzorak podataka na kome će se zasnivati razvoj modela. To obično zahteva neko "prečišćavanje" dostupnih podataka (na primer, obradu vrednosti koje nedostaju i numerički udaljenih podataka). Telenor banka je napravila svoje modele uglavnom na osnovu internih podataka.

Korak 2: vrši se rangiranje klijenata u ciljanim segmentima prema njihovoj kreditnoj sposobnosti. U zavisnosti od količine raspoloživih podataka i njihovih karakteristika (subjektivnih ili objektivnih), koriste se specifične tehnike kako bi se kreirao model rangiranja:

- Statistički modeli neizvršenja/izvršenja su bazirani na objektivnom inputu: rangiranje se dobija potpuno mehanički bez subjektivnog inputa, koristeći tehnike regresije.
- Statistički modeli neizvršenja/izvršenja bazirani na objektivnom i subjektivnom inputu: ovi modeli su veoma slični čisto objektivnim modelima, ali takođe koriste subjektivni *input* unet od strane kreditnog savetnika (npr. kvalitet menadžmenta).
- Statistički modeli na bazi eksperata: rangiranje se bazira na kvalitativnom i kvantitativnom inputu, ali zbog malog broja slučajeva neizvršenja, regresija se koristi da predvidi ekspertske procene kreditne sposobnosti klijenata, pre nego njihovo ponašanje u smislu neizvršenja/izvršenja.
- Fleksibilan generički instrument rangiranja: ovo je zapravo "šablon" koji koriste kreditni službenici za opravdavanje i dokumentovanje dodeljenog rejtinga. U ovom šablonu, najrelevantniji indikatori rizika dobijaju ocenu i rangiraju se prema važnosti kao osnova za finalno rangiranje.

Korak 3: Ocena rangiranja se kalibriše u verovatnoću neizvršenja.

Korak 4: Verovatnoća neizvršenja se mapirana u u klase rejtinga. Postoji jedinstvena skala rejtinga za sve segmente tzv. Master skala.

Nakon što su primenjeni svi navedeni koraci i kada je model napravljen i implementiran, meri se kvalitet razvijenih PD modela:

- statističkom analizom: distribucije varijabli (proseci, standardne devijacije), distribucije rangiranja, statistička moć varijabli i (pod) modela.
- brojem preinačavanja model rejtinga: ako korisnici često preinačavaju rezultate modela, to pokazuje da se model može poboljšati.
- valjanost implementacije modela i politika, npr. u vezi sa pristupom sistemu gde je model implementiran, bezbednosti sistema, integritetu inputa podataka, itd.
- dostupnom dokumentacijom (priručnici za korisnike, tehnički izveštaji, itd.).

Grupni okvir za upravljanje neizvesnošću modela

Potencijalni nedostaci modela kreditnog rizika su grupisani u tri kategorije, od kojih se svaka meri koristeći metode procene.

Tzv. *poznati nedostaci* su oni kod kojih se na neki način zna za veličinu greške. Primer za ovakav tip nedostatka je implementacija modela kod koga se prosečan modelom određen PD razlikuje od cilja kalibracije (npr. centralne tendencije za portfolio). Za poznate nedostatke, primenjuje se korekcija rezultata modela kako bi se dobila najbolja procena.

Neizvesnosti koje se mogu izbeći se tiču merenja za koja se zna da su neizvesna i koja se mogu ispraviti, ali za koje se ne zna veličina pa čak ni smer (znak) greške. Primer za ovo je neizvesnost izazvana zakasnelim ponovnim pregledom modela ili neblagovremenom ponovnom procenom PD-a. Za neizvesnosti koje se mogu izbeći, definišu se penali kao podsticaji za korektivne postupke.

Neizvesnost koja se ne može izbeći je slična onoj koja se može izbeći, osim što je ovde neizvesnost inherentna i stoga se ne može ispraviti. Primer je novi kreditni portfolio za koji se ne mogu naći relevantni istorijski podaci. U svrhu podizanja svesti o ovom tipu nedostatka, prave se procene potencijalnih grešaka za ovaj tip neizvesnosti.

Rizik likvidnosti i tržišni rizici

● Rizik likvidnosti

Rizik likvidnosti predstavlja rizik od pojave negativnog efekta na finansijski rezultat i kapital Banke usled nemogućnosti Banke da ispuni svoje dospеле obaveze. Osnovni cilj upravljanja likvidnošću je da obezbedi Banci stabilnost u finansiranju, neometanu kontinuiranost poslovanja i generisanja prihoda, kako u slučaju redovnih uslova poslovanja, tako i u periodu krize likvidnosti, pri čemu kriza može biti uzrokovana pogoršanjem opštih uslova na tržištu ili poslovanjem same Banke.

Okvir za upravljanje rizikom likvidnosti je uspostavljen od strane Upravnog odbora Banke, i baziran na sledećim aspektima:

- Rizik likvidnosti u kriznim situacijama. Ovaj rizik je procenjen na osnovu likvidnosnih stres testova, koji mere kako se likvidnosni bafer banke menja pod ekstremno stresnim scenarijima. Ovaj bafer je baziran na pretpostavkama u vezi sa likvidnosnim odlivima i likvidnosnim prilivima proisteklim iz akcija za povećanje likvidnosti. Sveobuhvatni cilj je da se zadrži dovoljna likvidnost u stresnim situacijama, bez pribegavanja akcijama povećanja likvidnosti koje bi zahtevale značajne troškove ili koje bi uticale na osnovno bankarsko poslovanje.
- Strukturalni likvidnosni rizik. Strukturu finansiranja Banke se upravlja tako da zadrži značajnu diversifikaciju, da se minimizuje koncentracija obaveza po pojedinim vremenskim intervalima i da se ograniči nivo oslanjanja na kratkoročno finansiranje.
- Operativni likvidnosni rizik. Upravljanje ovim rizikom je u nadležnosti tima za upravljanje sredstvima i gotovinom, bazirano na predviđenim zahtevima za finansiranjem.

Upravljanje rizikom likvidnosti – proces, organizacija i nadležnosti

Za upravljanje rizikom likvidnosti nadležni su:

Upravni odbor Banke – odobrava strategije i politike za upravljanje rizicima, uspostavlja i ispituje adekvatnost uspostavljenog sistema upravljanja rizicima,

Izvršni odbor Banke – sprovodi akta usvojena od strane Upravnog Odbora, usvaja procedure za identifikovanje, merenje i procenu rizika i analizira efikasnost njihove primene, odobrava odluke donešena na ALCO odboru, i najmanje jednom tromesečno analizira efikasnost u primeni procedure za upravljanje rizikom likvidnosti,

ALCO odbor – prati izloženost Banke riziku likvidnosti, predlaže odgovarajuće mere i donosi odluke vezane za upravljanje rizikom, najmanje jednom mesečno analizira rizičnu poziciju Banke i donosi planove i strategije upravljanja rizikom i, najmanje jednom kvartalno, analizira efikasnost u primeni procedure za upravljanje rizikom likvidnosti,

Tim za upravljanje sredstvima i gotovinom:

- operativno sprovodi i primenjuje proceduru za upravljanje rizikom likvidnosti,
- vodi računa o blagovremenoj identifikaciji mogućeg rizika i o tome redovno

- izveštava Službu za upravljanje rizicima, ALCO i Izvršni odbor,
- o odgovorna je za dnevno praćenje rizika likvidnosti,
- o predlaže interne pokazatelje i limite rizika likvidnosti

Služba za upravljanje rizicima, na osnovu izveštaja Direkcije sredstava i ostalih relevantnih informacija:

- o dnevno i mesečno izveštava Narodnu Banku Srbije o izloženosti riziku likvidnosti, u formi i rokovima propisanim uputstvom o izveštajima banaka NBS,
- o prati izloženost Banke riziku likvidnosti i o tome mesečno izveštava ALCO odbor,
- o izrađuje kratkoročne, srednjoročne i dugoročne projekcije priliva i odliva,
- o kreira izveštaj o likvidnosnom gap-u po materijalnim valutama kao input za likvidnosno stress testing izveštavanje ka Grupi

Funkcija za informacione tehnologije - nadležna je za tehničku podršku i uspostavljanje informacionog sistema koji će obezbediti podatke za kontinuirano i blagovremeno upravljanje rizikom likvidnosti.

Merenje rizika likvidnosti

Nivo likvidnosti Banke iskazuje se pokazateljem njene likvidnosti, kao i užim pokazateljem likvidnosti Banke.

Pokazatelj likvidnosti Banke predstavlja odnos zbira likvidnih potraživanja Banke prvog reda i likvidnih potraživanja Banke drugog reda, s jedne strane, i zbira obaveza Banke po viđenju ili bez ugovorenog roka dospeća i obaveza Banke sa ugovorenim rokom dospeća u narednih mesec dana od dana vršenja obračuna pokazatelja likvidnosti, s druge strane.

Uži pokazatelj likvidnosti Banke predstavlja odnos likvidnih potraživanja Banke prvog reda, s jedne strane, i zbira obaveza Banke po viđenju ili bez ugovorenog roka dospeća i obaveza Banke sa ugovorenim rokom dospeća u narednih mesec dana od dana vršenja obračuna pokazatelja likvidnosti, s druge strane.

Banka je dužna da nivo likvidnosti održava tako da:

- 1. pokazatelj likvidnosti:**
 - iznosi najmanje 1,0 - kada je obračunat kao prosek pokazatelja likvidnosti za sve radne dane u mesecu,
 - ne bude manji od 0,9 duže od tri uzastopna radna dana,
 - iznosi najmanje 0,8 kada je obračunat za jedan radni dan.
- 2. uži pokazatelj likvidnosti:**
 - iznosi najmanje 0,7 kada je obračunat kao prosek pokazatelja likvidnosti za sve radne dane u mesecu,
 - ne bude manji od 0,6 duže od tri uzastopna radna dana,
 - iznosi najmanje 0,5 kada je obračunat za jedan radni dan.

Tim za upravljanje sredstvima i gotovinom redovno nadgleda i meri neto tokove gotovine prateći aktivu i pasivu Banke prema preostaloj ročnosti, mereći i upoređujući novčane prilive i novčane odlive, kao i dnevni monitoring neto tokova gotovine po vremenskim periodima prema dospeću. Banka meri i procenjuje rizik likvidnosti po svim značajnim valutama i u totalnom iznosu.

U zavisnosti od uzroka likvidnosnih problema, moguće su sledeće mere:

- **Kratkoročna rešenja:** ukidanje novih plasmana, prodaja lako utrživih pozicija aktive, iskorišćenje raspoloživih kreditnih linija i drugih izvora finansiranja;
- **Srednjoročna rešenja:** revizija kreditne strategije, modifikovanje strukture pasive, prikupljanje novih depozita, uspostavljanje novih međubankarskih linija;
- **Dugoročna rešenja:** uvećanje kapitala, izdavanje obveznica, prodaja osnovnih sredstava (nekretnine i druge dugoročne investicije).

Banka je uspostavila sistem interne kontrole sa ciljem upravljanja likvidnosnim rizikom u okviru definisanih limita, i tako omogućila prikupljanje relevantnih i tačnih podataka koji se tiču rizika, kreiranja baze podataka, monitorisanja svih aktivnosti u vezi sa rizicima i kontrolom usklađenosti ovog sistema sa pravilima i procedurama Banke. Ovaj sistem osigurava:

- Pravovremeno izveštavanje zaposlenih zaduženih za upravljanje rizikom likvidnosti o uočenim nedostacima,
- Primenu mera za eliminaciju ovih nedostataka, kao i
- Potencijalne promene sistema upravljanja rizikom likvidnosti kada je potrebno.

● Devizni rizik

Devizni rizik potiče od rizika pojavljivanja negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital Banke usled promene deviznog kursa. Banka je izložena deviznom riziku po osnovu stavki koje se vode u bankarskoj knjizi.

Za potrebe efektivnog upravljanja i adekvatne zaštite od deviznog rizika, Banka nastoji da ostvari valutnu usklađenost imovine i obaveza prateći i analizirajući izloženost Banke riziku na bazi tekućih i projektovanih otvorenih deviznih pozicija po valutama i trenutnih i očekivanih kretanja deviznih kurseva.

Upravljanje deviznim rizikom – proces, organizacija i nadležnosti

Za upravljanje deviznim rizikom nadležni su:

Upravni Odbor - odobrava proceduru za identifikovanje, merenje, praćenje i kontrolu deviznog rizika, metode za upravljanje rizikom i najmanje jednom godišnje ispituje adekvatnost uspostavljenog sistema upravljanja rizikom.

Izvršni Odbor - implementira usvojena akta za upravljanje deviznim rizikom odobrena od strane Upravnog Odbora, odobrava odluke usvojene od strane ALCO odbora i analizira efikasnost primene procedure o upravljanju rizikom.

Odbor za upravljanje aktivom i pasivom (ALCO odbor) - nadgleda izloženost Banke deviznom riziku, predlaže odgovarajuće mere i donosi odluke o upravljanju rizikom. ALCO Odbor analizira rizičnu poziciju, adekvatnost propisanih limita i kreira buduće strateške planove zasnovane na tekućim i očekivanim izloženostima Banke riziku mesečno na redovnim sastancima. Jednom godišnje ALCO odbor analizira i usvaja interne limite za otvorene pozicije.

Tim za upravljanje sredstvima i gotovinom - implementira proceduru deviznog rizika, vodi računa o pravovremenoj identifikaciji potencijalnog rizika i izveštava Služba za upravljanje rizicima, Izvršni odbor i ALCO odbor o tome. Odgovorna je i za primenu pravila i procedura za nadgledanje deviznog rizika, dnevno praćenje i projekcije deviznog rizika za sledeći dan, predlaganje internih limita za otvorene pozicije, objašnjenja pri eventualnom prekoračenju utvrđenih granica i predlaganje korektivnih mera.

Služba za upravljanje rizicima - upravlja deviznim rizikom i trudi se da optimizuje i održi rizičan/prihodni profil Banke dugoročno, da ispuni ciljeve postavljene u poslovnoj politici Banke, kao i da proceni adekvatnost kapitala izračunavajući kapitalne zahteve za devizni rizik. Zadužena je i za mesečno izveštavanje Izvršnom i ALCO Odboru o usklađivanju devizne aktive i devizne pasive Banke, kao i o tekućim i očekivanim izloženostima Banke riziku koji proističe iz takvog usklađivanja.

Merenje deviznog rizika

Pokazatelj deviznog rizika je odnos između ukupne neto otvorene devizne pozicije, (uključujući i apsolutnu vrednost neto otvorene pozicije u zlatu) i kapitala banke, obračunatih u skladu sa odlukom o adekvatnosti kapitala NBS.

Ukupna neto otvorena devizna pozicija predstavlja apsolutnu vrednost ukupne duge, odnosno ukupne kratke devizne pozicije, i to zavisno od toga koja je od ovih apsolutnih vrednosti veća.

Banka je dužna da odnos između aktive i pasive održava tako da njena ukupna neto otvorena devizna pozicija uključujući i apsolutnu vrednost neto otvorene pozicije u zlatu, na kraju svakog radnog dana ne bude veća od 20% kapitala.

Dinarska protivvrednost imovine i obaveza iskazanih u stranoj valuti utvrđuje se prema zvaničnom srednjem kursu dinara na dan obračuna devizne pozicije Banke, a dinarska vrednost imovine i obaveza u zlatu se utvrđuje prema poslednjoj ceni fine unce zlata utvrđenoj na Londonskoj berzi.

Pored zvaničnog limita propisanog od strane regulatora NBS, Telenor banka je usvojila interne limite za dugu i kratku otvorenu poziciju koji se razmatraju jednom godišnje. Dodatna grupa limita je postavljena i implementirana od strane Tima za upravljanje sredstvima i gotovinom koji su strožiji od uspostavljenih internih limita za otvorenu i kratku poziciju a definisani su za svaku značajnu valutu u portfoliju Banke ponaosob.

Dugoročni cilj u skladu sa rizičnim profilom Banke je potpuna zaštita od deviznog rizika i uspostavljanje i održavanje deviznih sredstava u iznosu deviznih obaveza Banke, ili u okviru interno postavljenih limita, kao i njihova usklađenost po ročnosti, a u skladu sa propisima i limitima propisanim od strane Narodne Banke Srbije.

Tabela 15: Devizna otvorena pozicija i pokazatelj deviznog rizika na 31.12.2013.

Valuta (u EUR*)	Otvorena devizna pozicija	
EUR	149,081	duga
USD	13,965	duga
CHF	62,115	duga
Ostale valute	284,372	duga
	0	kratka
<hr/>		
1. Neto otvorena devizna pozicija	284,372	
2. Kapital (**)	15,845,244	
3. Pokazatelj deviznog rizika (1/2*100)	1.79%	

* Srednji kurs na dan 31.12.2013: 114,6421 RSD/EUR

** Prikazani kapital je važeći od 30.09.2012.

● Kamatni rizik

Kamatni rizik je rizik od nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital Banke usled promena u nivou kamatnih stopa. Banka je izložena ovom riziku po osnovu stavki koje se vode u Bankarskoj knjizi.

Kamatnim rizikom banke upravlja ALCO odbor, podržan od strane Tima za upravljanje sredstvima i gotovinom, koja je prva linija odbrane u vezi sa ovom aktivnošću. Druga linija odbrane, t.j. kontrola rizika, je odgovornost Službe za upravljanje rizicima, koja to sprovodi savetovanjem i kreiranjem izveštaja. Glavni cilj je optimizovati rizični/prihodni profil banke.

Služba za upravljanje rizicima je zadužena za praćenje potencijalnog prekoračenja limita kao i za izveštavanje ALCO odbora i Izvršnog odbora o tome.

Banka procenjuje kamatni rizik za svaku valutu po kojoj je izložena značajnom riziku. Smatra se da je banka izložena značajnom riziku u određenoj valuti ako totalna aktiva ili pasiva u toj valuti premašuje 5% ukupne aktive i pasive Banke.

Banka nadgleda i analizira izloženost kamatnom riziku na mesečnom nivou, kao i po potrebi usled:

- Značajnih tekućih i očekivanih promena kamatnih stopa,
- Promene u strukturi kamatno osetljive aktive i pasive,
- Zbog analize novih proizvoda ili novih izvora finansiranja,
- Ostalih parametara koji Banku potencijalno izlažu kamatnom riziku.

U skladu sa Basel II regulativom, Banka izvodi 200 bpv stres test. On prikazuje ukupni kamatni rizik u bankarskoj knjizi prilikom 2%-og paralelnog pomeranja kamatnih stopa prema ukupnom kapitalu.

Operativni rizik

● Definicija

Operativni rizik je rizik od nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke usled nenamernih ili namernih propusta u radu zaposlenih, usled neadekvatnih unutrašnjih procedura i procesa u banci, neadekvatnog upravljanja informacionim i drugim sistemima u banci kao i u slučaju nastupanja nepredviđenih spoljnih događaja. Ova definicija uključuje pravni rizik, ali isključuje reputacioni, biznis i strateški rizik.

● Upravljanje operativnim rizikom

Suština procesa upravljanja operativnim rizicima je da odgovornost leži na menadžmentu svih organizacionih delova, koji dobijaju podršku menadžera operativnog rizika i Službe za upravljanje rizicima, a koje nadgleda Unutrašnja revizija, Odbor za reviziju i Izvršni Odbor.

U okviru svojih mogućnosti svaki zaposleni je odgovoran za upravljanje operativnim rizikom unutar svoje poslovne funkcije. Posebna odgovornost za upravljanje operativnim rizikom u okviru organizacionih delova je na lokalnim menadžerima operativnog rizika (LORM) koji su za to određeni od strane Izvršnog odbora, sa primarnim zadatkom da identifikuju, analiziraju i registruju događaje operativnog rizika.

Interna revizija nije direktno odgovorna za upravljanje operativnim rizikom i nema svakodnevne zadatke vezane za operativne rizike, ali glavni cilj je da obezbedi korektnu implementaciju samog okvira kao i zadataka koji su postavljeni u okviru procesa operativnih rizika.

● Upravljanje kontinuitetom poslovanja

U okviru procesa upravljanja rizicima, Banka je usvojila Metodologiju za obezbeđenje kontinuiteta poslovanja, s čijom sadržinom su upoznati svi zaposleni zaduženi za njeno sprovođenje. Metodologija se sastoji iz četiri bloka: Pravilnika za upravljanje obezbeđenjem kontinuiteta poslovanja, Lista prioriteta za obezbeđenje kontinuiteta poslovanja u slučaju nepredviđenih događaja, Plan za obezbeđenje kontinuiteta poslovanja i Plan poslovanja u slučaju nepredviđenih okolnosti.

Izvršni odbor je odgovoran za implementaciju Upravljanja kontinuitetom poslovanja i njegovu usklađenost sa regulatornim zahtevima i standardima Narodne Banke Srbije.

Rečnik pojmova

● **ALCO (Odbor za upravljanje aktivom i pasivom)**

Odbor koji je u upravljačkom procesu odgovoran za razvoj (i praćenje implementacije) okvira za upravljanje aktivom i pasivom. Aktivnosti ALCO-a podrazumevaju raspodelu sredstava, uspostavljanje internih limita, donošenje odluka o investiranju u okviru ALM pozicija, korišćenje ALM mogućnosti za stimulaciju specifičnih komercijalnih inicijativa, monitoring uticaja na politike i politika na poslovne jedinice, kao i izveštavanje o ALM profilu.

● **ALM (Upravljanje aktivom i pasivom)**

Neprekidan proces formulisanja, implementacije, nadzora i revizije strategija za bilansnu aktivu i vanbilansne stavke, kako bi se potigli finansijski ciljevi organizacije, uzimajući u obzir toleranciju rizika organizacije i druge prepreke.

● **Bankarska knjiga**

Bankarska knjiga Telenor banke sadrži sve pozicije koje se ne nalaze u knjizi trgovanja. S obzirom da Telenor banka nema knjigu trgovanja, sve pozicije su sadržane u bankarskoj knjizi.

● **BIS (Banka za međunarodna poravnanja)**

Banka za međunarodna poravnanja (BIS) je međunarodna organizacija koja podstiče saradnju zarad monetarne i finansijske stabilnosti i pruža bankarske usluge centralnim bankama. To je najstarija međunarodna finansijska institucija na svetu koja opstaje do danas glavni centar za međunarodnu saradnju centralnih banaka (*web*-stranica BIS-a: www.bis.org).

● **BPV (Basis Point Value)**

BPV je mera koja oslikava promenu u neto sadašnjoj vrednosti kamatne pozicije izazvane zbog paralelnog pomeranja naviše za 10 baznih poena.

● **Poslovni rizik**

Potencijalno negativno odstupanje od očekivane ekonomske vrednosti organizacije zbog promene obima poslovanja i operativne marže koje su posledica promena u okruženju organizacije i neodgovarajućih ili neadekvatno sprovedenih strategija

● **Pokazatelj adekvatnosti kapitala**

Količnik ukupnog regulatornog kapitala i rizikom ponderisane aktive (NBS propisuje minimum od 12%)

● **Centralna tendencija**

Očekivana verovatnoća neizvršenja u toku dužeg vremenskog perioda.

● **Direktiva o kapitalnim zahtevima**

Interpretacija Bazel 2 standarda od strane Evropske Unije, prilagođena lokalnom zakonodavstvu i propisima u zemljama Evropske Unije

● **Kreditni rizik**

Potencijalno negativna devijacija od očekivane vrednosti finansijskog instrumenta usled neplaćanja ili neizvršenja dužnika, jemaca, druge ugovorne strane (u profesionalnoj transakciji) ili emitenta (instrumenta duga), a usled nelikvidnosti te strane ili nedostatka spremnosti da plati ili obavi plaćanje ili nekih događaja i

mera koje su preduzele političke ili monetarne institucije u određenoj zemlji (ovo se takođe naziva i državni rizik).

● **Iznos izloženosti prilikom nastanka neizvršenja (EaD)**

Iznos izloženosti u momentu nastanka neizvršenja je definisan kao nezmireni deo plasmana u momentu neizvršenja klijenta/plasmana.

● **Ekonomski kapital**

Ekonomski kapital (Ecap) se definiše kao neočekivani gubitak u fer vrednosti (=razlika između očekivanog gubitka i fer vrednosti u najgorem scenariju). To je minimalni iznos kapitala koji mora biti na raspolaganju u cilju zaštite od ekonomske nelikvidnosti.

● **Očekivani gubitak (EL)**

Očekivani gubitak usled nastupanja statusa neizvršenja obaveza druge ugovorne strane u toku predefinisano vremenskog perioda. EL se najčešće izračunava kao proizvod verovatnoće neizvršenja (PD), iznosa izloženosti u momentu neizvršenja (EaD) i gubitka usled neizvršenja (LGD).

● **Klase izloženosti**

Klase u koje se razvrstavaju izloženosti u skladu sa Standardnim pristupom po Bazel 2 standardu.

● **Fer vrednost**

Iznos za koji se određeno sredstvo može prodati ili izmiriti obaveza između informisanih, zainteresovanih strana kroz slobodnu transakciju. Tržišno usklađena vrednost ili fer vrednost se zasniva na relativnim cenama ili argumentu odsustva arbitraže.

● **Interni proces procene adekvatnosti kapitala**

Interni proces koji bi banka trebalo da implementira za procenu adekvatnosti kapitala u skladu sa svojim profilom rizika, kao i strategiju za održavanje adekvatnog kapitalnog nivoa u budućnosti.

● **Kamatni rizik**

Kamatni rizik je rizik od nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital Banke usled promena u nivou ili u volatilnosti kamatnih stopa. Banka je izložena ovom riziku po osnovu stavki koje se vode u Bankarskoj knjizi.

● **Pristup zasnovan na internim rejtinzima (IRB)**

Pristup koji je definisan Direktivom o kapitalnim zahtevima za proračun kapitalnih zahteva povezanih sa kreditnim rizikom, gde finansijska ustanova koristi svoje sopstvene modele za obavljanje proračuna. Postoje dve mogućnosti: IRB Osnovni ili IRB Napredni pristup. Prilikom primene IRB Osnovnog pristupa, za procenu minimlanog kapitalnog zahteva se koristi interna procena verovatnoće neizvršenja (PD model), dok pri primeni IRB Naprednog pristupa se u obzir uzima i interna procena iznosa izloženosti u momentu nastanka neizvršenja (EaD) i gubitka usled neizvršenja (LGD).

● **Gubitak usled neizvršenja (LGD)**

Gubitak usled neizvršenja (LGD) označava meru finalnog gubitka po plasmanu koji banka trpi u slučaju da klijent/plasman pređe u status neizvršenja u toku naredne godine. Može da se izrazi kao iznos ili kao procenat iznosa izloženosti prilikom nastanka neizvršenja (EaD).

● **Rizik likvidnosti**

Mogućnost da neka organizacija ne bude u stanju da ispuni svoje obaveze u momentu njihovog dospeća usled nemogućnosti da likvidira svoju aktivu ili na drugi način obezbedi odgovarajuća sredstva, ili rizik da sa lakoćom

umanji pozicija specifičnog instrumenta, a da se pri tome ne pretrpi značajno umanjenje tržišne cene instrumenta, a usled neadekvatne dubine tržišta za taj instrument ili usled nekih drugih potresa na tržištu.

● **Tržišni rizik**

Tržišni rizik predstavlja potencijalna negativna odstupanja od očekivane ekonomske vrednosti finansijskog instrumenta izazvana fluktuacijama u tržišnim cenama kao što su kamatne stope, kursevi, cene akcija ili cene robe.

● **PD (Probability of Default)**

Verovatnoća neizvršenja obaveza dužnika u okviru jednogodišnjeg vremenskog horizonta.

● **RWA (Rizikom ponderisana aktiva)**

Izloženost koja je ponderisana u skladu sa svojom „rizičnošću“. „Rizičnost“ izloženosti zavisi od faktora kao što je verovatnoća neizvršenja dužnika, iznos i kvalitet sredstava obezbeđenja kao i ročnost izloženosti.

● **VaR (Value at Risk)**

Neočekivani gubitak u fer vrednosti Banke (=razlika između očekivanog gubitka i fer vrednosti u najgorem scenariju) pri određenom nivou poverenja i u određenom vremenskom periodu.